

Francesc J. Monjo i Dalmau

DESTERRATS PER ORDRE DE CARLES III

El llarg exili dels jesuïtes valencians

DESTERRATS
PER ORDRE DE CARLES III
EL LLARG EXILI DELS JESUÏTES VALENCIANS

(8 8

DIRECCIÓ

Múica Bb fi er Perg (Unvrsitat d Valènia)
Francisc Gimer B lay (Unvrsitat d Valènia)
Mª Cruz Rmed M ated (Unvrsitat d Valènia)

CONSELL ASSESSOR INTERNACIONAL

Pedrb arceló (Unvrsitat Pst m)
Peter Bnk (Unvrsityb Camb ig)
Gh ielmC ax lló (Unvrsitat d lla Sap en a, R m a)
Rgr Ch rtier (EHESS)
Rosa Cgt (Unvrsitat d Girn)
Merced s García Aren l (CSIC)
Sab n Ldig (EHESS)
An n lla Rm at (CNRS)
Ad lia Ru ú (EHESS)
Jean Clad Schm itt (EHESS)
Françó se Th b d (Unvrsité d Aix)

DESTERRATS
PER ORDRE DE CARLES III

EL LLARG EXILI
DELS JESUÏTES VALENCIANS

(8 8 8)

Fran esc-Jo nM p ò Dalmau

Aquesta obra amb el suport de la Xarxa de Universitats,
a través del programa d'ajuts per a la creació
de llibres científics en català.

*Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment,
ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació,
en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia
o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.*

© Francesc-Joan Martí i Dalmau
© D'aquesta edició Universitat de València

Publicació de la Universitat de València
<http://pub.es>
publicacio@ues

Publicació Universitat d'Alacant
<http://publicacions.es/>
publicacions@ua.es

Il·lustració de la coberta:
Miguel Ángel de Jesús,
embornada de la Compañía, a l'església de la Gesa de Roma.
Fotografia de l'autor

Coordinació editorial: Amparo Jesús-Maria Romero
Dissecció de la coberta: Cels Herández de la Figuera
Coordinació: Xavier Casaró del
Maquetació: Cels Herández de la Figuera

ISBN: 978-84-118-275-5 Universitat de València
ISBN: 978-84-900-39-9 Universitat d'Alacant
Dipòsit legal: V-2003

Impressió i publicació: Edicions .L. (Pòpula)

*A les meues àvies,
Paquita i Anna,
i als meus nebots.
A Inma i a Rafa,
perquè m'han ajudat
a créixer.*

ÍNDIX

PRÒLEG.	11
AGRAÏMENTS.	3
INTRODUCCIÓ.	5
ABREVIATURES.	2
1 LA COMPANYIA DE JESÚS DAVANT LES ADVERSITATS EN EL SEGLE DE LES LLUMS.	3
1 Un d'op r a temp mod rns: la Comp i a d Jesús .	3
2 Recels i h stilitats: l'o d jesú tic a la p lestra.	4
3 Els açamen s p ars i la intrig an ijesü ta.	4
4 Aa llo s al miç o ra len ià.	4
2 LA FATAL DESGRÀCIA DELS JESUÏTES .	5
1 L'estrany men d la Cm p i a d Jesús .	5
2 Un p ració secreta.	6
3 El cas a len ià.	7
4 Sb d ts enc ases d relig ó temp es.	7
5 La irrp ió e ls cb ·leg s valen ias .	8
6 L'ep sió d ls jesü tes d l reg d Valèn ia .	9
7 Cn en ració a la casa-ñ ciat d Tarrag .	9
8 Les v cissit d ls ñ cis d To ren .	10
9 Últims d es a Tarrag .	10
10 Emb rcament cap a l'ek li.	114
11. Carles III versus Climen XIII.	2
2 Jesü tes sen e rm te ri a d asp ra meñ terràn a .	10
3 EL FORÇAT EXILI CORS.	9
1 A les ei stes d Cò seg .	9
2 Desemb rcamen a Bñ faziu.	8
3 El d a a d a erl 'ek li h faci.	6
4 Desercio i secl aritzacio	2

4 ELS ANYS D'EXILI ITALIÀ.	8
1. Una nova destinació: els Estats Pontificis.	8
2. Camí a les legacions pífies.	9
3. Ferrara, la «nòrta».	10
4. Tornar a veure el «lí».	10
5. Dificultats econòmiques.	10
6. Els «rers» de la «p» de Jesús.	12
5 LA SUPRESSIÓ DE L'ORDE DE SANT IGNASI.	13
1. <i>Dominus ac Redemptor</i> : el «p» gència a la «p» de Jesús.	13
2. La «p» de la «n» d'Aragó.	14
3. La «c» de «c» «e» «s».	14
6 NOVES DIFICULTATS.	17
1. Del «f» «r» «l» «s» la «e» «p» «s» «l».	17
2. Una «h» «t» «l» «p» «r» «s» «t» «e».	18
7 LA COMPANYIA DE JESÚS RESTAURADA.	19
1. El restabliment de l'«o» «d» «i» «g» «s» «i» «à».	19
2. El retorn de les jesuïtes al País Valencià.	19
8 ELS JESUÏTES VALENCIANS.	19
1. Apèndix als jesuïtes «v» «l» «e» «n» «c» «i» «a» «n» «s» «e» «p» «t» «r» «i» «a» «t» «s».	19
2. «C» «e» «n» «i» «e» «s» «d» «l'«e» «p» «s» «i» «ó» «d» «l» «a» «C» «m» «p» «i» «a» «d» «J» «e» «s» «ú».	19
EPÍLEG.	23
APÈNDIX.	20
ARXIVS I FONTS CONSULTADES.	19
BIBLIOGRAFIA.	19

PRÒLEG

Tenim a les mans un treball de recerca exhaustiu i amè, capaç de trans-
portar-nos, com si es tractara d'un viatge en el temps, als dígits de la
Companya de Jesús, tot passant pels segles més turbulents del seu camí i,
d'aquests moments, fins a l'empremta que la seua llarga història ha deixat
a terres valencianes.

Françesc Miquel és un historiador assat, especialista en l'estudi de la
vidua italiana i del drama humanitari que van viure els jesuïtes expulsats en
temps de Carles III. L'autor ja ha vingut a parar a treballar sobre la dis-
paritat dels regnes a l'època i la seua llarga estada a les legacions pro-
fàniques, així com altres estudis històrics sobre temes diversos. En aquesta
oasi es presenten a un bon punt sinetitzades les complicades relacions Es-
glésia-Estat durant el segle XVIII, el protagonista és el germà de
Carles III en la persecució de la Companyia, les causes polítiques d'aquell
afany i la materialització d'aquells esdeveniments en les cases, iniciats i
coberts pels jesuïtes durant el regnat de València.

Amb aquesta finalitat, ens descriu la manera en què es va gestar l'expul-
sió dels religiosos el 1765 i com es produïren el seu embarcament
en sagrades i pudentses naus, la seua embarcació i el seu pas per
nosser regnes per Climent XIII en el port de Ciutat de València i la seua
complicada travessia pel Mediterrani, plena de pors i incerteses, fins a de-
sembrar en les garrons trajectes i litzades costes de Còrsega, on
trobava en ple conflicte bèl·lic.

Després d'aquesta estada d'un any a Còrsega en diverses ciutats, els je-
suïtes valencians expulsats foren enviats als Estats Pontificis, on havien
de haver estat rebuts pel papa, però van haver de fer el viatge per la porta
de darrere», travessant a peu els Apenins, fins arribar a la ciutat de Ferrara,

en la q al x n i n e més d q ran a any d ek li en a s cñ ciñ p fañ ab es. Certamen , els jesü tes h sp ñ cs cm p añ n amb l'ajd dñ p n ió i v talcia assig d p l rei, a càrrec d tñ s els bñ q x n d iñ r a les n e p ó v ncies q la Cm p iñ a teñ a als dñ inis d Carles III: Aragó Castella, Ad lñ ia, Tb ed Filip ñ s, Mèx c, Eq d , Parag i, Perú Qü to i San a Fe. Tam ateix aq sta p g serí v més d iñ trm en d cñ rb d l comp tamen d ls epñ sats p r p rt d l'Estat q n p s d au èn ic sp t ecñ ic.

Tb ja t estab ir-se els jesü tes en el seu n llo d d sterramen , Ferrara, els min stres de les ma rqu es catò iq s en p es més p en s, en apçalats p ls amb iñ dñ s d les cñ ts b ñ q s, n cessaran d reclamar a Rm a l'ek inció d l'ñ d d san Ig si, cñ a q acñ eñ ren el J L'au ò se cen ra en les cñ eñ ñ ies d aq st llarg estray men en les i d s d ls reh ars epñ triats, tñ ñ erin -ñ -en a s semb an es m an s cñ rastad s i sorp en ñ s, aik cm en l'estü d l q h i v en fet ab ñ d aq st cñ p fatal i d la mañ ra en q è sb eiv sq ren en la iñ sp rad d stia ció

El Dr. Mñ o i Dalmau cñ lo amb l'epñ icació d les cas es q x n p tar a la restan ació d la Cm p iñ a d Jesús el J amb el relat d l re- to n d l reü t g p d sp riv ñ s x len ias a la seu pñ tria i d les cñ - señ ñ ies q x teñ r aq sta epñ sió p l qñ fa al p trimñ , la cl tu a i l'educació al País Valencià de finals del set-cents. En síntesi, una lectura apñ ssiñ n , amb mb t d rig h stò ic, q il·lm ia n p rt eñ ñ d d la ñ tra h stò ia i q , s en ñ e, c m m o .

Inmaculada Fernández Arrillaga
San Vicen d l Rasp ig

AGRAÏMENTS

Volem expressar el nostre especial agraiement a la doctora Immaculada Fernández Arrillaga per creure en nosaltres i voler ensenyar-nos el bell ofici d'historiador. També per haver acceptat amb tant amabilitat la nostra participació de publicar aquest llibre, el qual és el resultat d'un treball d'investigació de molts anys. A través de moltes conferències, amb intercanvis d'idees i pinells, hem rebut suggeriments molt enriqueïdors dels savis sacerdots i professors J. A. Ferrer Benimeli, SJ; M. Reuñalta, SJ; E. Llull, SJ; F. Casanoves, SJ; I. Vila, SJ; J. Morenó, SJ; M. Ceballos, SJ; B. Melià, SJ; J. M. Beñtez, SJ; T. Català, SJ; M. Navarro Rodríguez, J. Blas, Rodríguez Bernabé, Rodríguez Ferrer, Schupp, i J. M. Basset, OSB. També hem de destacar la col·laboració i ajuda que hem rebut dels amics a l'exterior, emigrants i professors, investigadors i escriptors: R. Alemany, E. Giménez, J. Fontana, R. Ferrández Díaz, C. Martínez Shaw, M. Ardit, T. Egido, E. La Parra, P. Pérez García, J. Benítez, A. Font, F. Garcia-Olivares, A. Soler, V. Pitarch, F. X. Lloca, P. Turi, V. J. Escartí, T. Lluch, V. Sánchez, F. Morató, A. Ceballos, A. Llorens, M. Cruzafont, A. Greci, A. Viñarta, X. Turi i V. Labad. Les seues benèvolentes i generoses aportacions han contribuït a millorar el contingut del llibre. També és d'ajuda agrair a moltes persones que han col·laborat, d'una manera o altra, a fer possible aquest estudi. De forma especial a la meua família i a M. V. Flors, per l'estima, comprensió i infinita paciència. Moltes gràcies!

INTRODUCCIÓ

Per ord de l rei Carles III, el 1763 els regnars de la Companyia de Jesús de tots els territoris de la monarquia hispànica van ser dividits sobradament en les seues cases i col·legis i parròquies a excepció de Mallorca, Illa d'Ibiza i Formentera. Els jesuïtes de la província d'Aragó i en els quals hi havia els alexandrians, van ser víctimes de la divisió política i, alhora, per aquests del fet històric que més sobradament i col·lectivament de la medietat. La forma en que van ser fagocitats i separats de la resta de l'absolutisme borbònic, o sigui de l'absolutisme ministerial, que tant sobradament per escobar en cap moment aquests religiosos, com els reus d'Estat, els quals van ser cedits a l'episcopalcia i a la jurisdicció eclesiàstica.

Hi ha molt de silenci que se centra en la part política, eclesiàstica i civil de l'episcopalcia dels jesuïtes, però en canvi, són molt pocs els treballs que tracten en aquest sigle de passat, la part humana de l'exili. No altres, sense dir a l'episcopalcia dels monjes polítics, és a dir, com i per què Carles III s'hi va a moure tractant de dividir a fagocitar de les seues d'ins els regnars de la Companyia—hi havia un conflicte entre el jurisdiccionalisme reial i la romanitat jesuítica—i també les conseqüències eclesiàstiques i civils de l'abandonament, hi ha molt de treball que rebre la veu de les víctimes de aquesta persecució per saber com van viure el drama de l'episcopalcia i les episcopalcies de l'època

¹ Província de canònic de la Companyia de Jesús que l'any 1763 comença en els territoris de l'antiga Corona d'Aragó el Principat de Catalunya i els regnes de València, Aragó i Mallorca (l'illa de Menorca que de forma pròpia en aquell moment estava soba al d'ins de l'isla itàlica). Aquesta divisió de caràcter administratiu eligeix (nata com a tàctica) randa pròpia repònic de la divisió de l'episcopalcia reial, que és a Roma) van ser establides les jesuïtes l'any 1763. En el segle XVIII la Companyia de Jesús a tenia al País Valencià cases i col·legis a Gaià, València, Alacant, Sagunt, Oriola, Ontinyent i Tortosa.

a d a en llun exili. Aik , p etea m d r a i v sió d stin a: la p r s a l d ls p o a g stes.

En h m cen rat en els jesü tes d la p ó n ia d Arag i mb t esp cialmen en la h stò ia p rtich ar d ls x len ias , els q ls han estat el n li d aq sta i a stig ció Vb em m o trar cm i v s q ren l'ep sió d l'ab il d l f cm fou l'ek li c o s i tam b l'italià, cm els afectà la sp essió i la restan ació d la Cm p i a d Jesús i cm x ser el reto n a terres x len ias s, q ran a-n a x d sp és. Aik d s, b erim a p n àmica d s d l p in ip d l fert g assetjamen i p rsecu ió amb la c a e g n expulsio, exili i supressio, fins a la restauracio de l'orde ignasià i el seu restab imen a Valèn ia el f En in eressa sab r i a era la seu i v sió d ls fets i la manera d sen ir-l o , d i n e'ls, i cm x ser la seu q i d an tat en l'ek li. Les cartes, els d aris i les crò q s d aq sts re g ars ep triats, emp ad s cm a f n , en d n a v rsió p rcial i s p ectia d n fets q els x n cam ar la i v d . Tam atex c a titu i a n n material mb t x ló p r a l'h sto iad , ja q só n testimò atg ex ep ia l d la vivèn ia d ls fets d s d la p r s p ctia d les i v ctimes,- alb a q il- l m ia la p rt més p e g de l'ep sió i d l fo çat ek li. Certamen , só f n s h stò iq s d ek rao d n ri in ès.

Hem b g rescatar la memò ia d n h es d relig ó castig ts p l seu rei, els q ls, cm h m ap at, x n ser c d ma ts a l'ek li, p rò tam b al silen i més ab b t u . El reg lisme² h via imp at n c n r b t o al d l'Esp èsia h s p nica i n es d b à a ep sar -i b er ek er mia r- la Cm - p i a d Jesús p r c a id rar-la n estat d n l'estat, p r la seu rm an tat (in d cia litat al p p t) i p r les relacio d ls jesü tes amb els secto s o g p so ials p i v le g ats, q a s'p aven a les refo mes q p etea a fer el g rn d la m a r i a en l'estru tu a d l'Estat (Rev elta, 0 0 . Amb l'estra g men d la Cm p i a, estem da x n d n d ls fets h stò ics més d scu its i relle x n s d l Seg e d les Llm s, el q l p etea a ef o tir i d m o trar el p r ab b t u d l m a rca. En iq Giméa z (0 b: 9 , a

² Mò men id b è c i p ític q co ed ix als m a r q s catò ics n àmp ia gam ma d p err g tives i d ets q els p rmeten p ed e d cisio en matèria eclesiàstica amb independència de la Santa Seu. En la pràctica, el regalisme va provocar conflictes de jurisdicció entre el poder regi i el poder pontifici: hi havia una pugna de poders dins la mateixa Església, per q el rei tam b ten a p r eclesiàstic. Per als reg listes n es tracta x d n conflicte Església-Estat, sinó d'una altra forma de governar l'Església. Si el regalisme era i v st per alg cm n in m issió il-le g tima d l p r ci v l en la j n is l cció eclesiàstica, p r a n altres era c a id rat n ia trm en d refo ma en les relacio en re la m a r i a i l'Esp èsia.

atu o itat en l'estil d la p ítica an ijesü ta a l'En p d l set-cen s, ep íca q l'ep sío d ls jesü tes està d n el e n ek o g a ral d la p ítica reg lista, es d cir, la b n ad d ls ma rcas d reseræ rse, cm o reg lía p p a d su sb rañ a, el d rech ex ls iø a d cid r en tð ls asti o d la ma rquí a, in ls o ls eclesiástico , sin in erø n ió d Rm a» I apunta que hi havia un conflicte «surgido del cruce de poder de las monarquías abbtuas con el p r d la Iglesia, y esp cialmen e con [...]. la Com p ñ a d Jesús , cø miemb o tenían t o d b ð en ia al p p . El ex rañ mien o d ls jesü tas rep esen ó n d ls g ad s trifi o d l reg lismø Sb e aq sta mateia ü stiø Teb aa s Eg d (9 a: 8 , ep rt en la trama an ijesü ta, escriu q n o es d fícl d d ir q la ep sío fa n acto d cisiø d n eñ ren amien o raíl cal en re el Gb ern d Carlos III y la oposición, personificada –quizá a pesar suyo– en los jesuitas, lu h d es casi sb itariø p ro n resig d – ch ra el reg lismo y la p ítica d refo mas seü d p ls ministro » Ferrer Ben meli (0 a: 8 8 , d stacat esp cialista en l'ep sío d ls jesü tes, tam b ep íca e itan Olaech a– q h h i a un b e eñ rø ameh : p r n cø tat, en re el reg lisme esp h i el p in ip ð atu o itat d Rm a; i p r n altre, en re l'immb lisme rm à, q en els territo is hisp ñ cs estax rep esen at p ls jesü tes, i n esp rit refo mista i d p g és» q an x g n n terreü en alg secto s d la so ietat (jø n tu i classes acm d d s) i en alg s p ítiq s d l'Estat. El p ð esso Man el Rea lta (0 8 , asseg a q a d les raø més esg imid s ch ra els jesü tes era « u p ició a ls t rø ab b t o s y su d fea a d l o ig n p ista d l p r [es refereix al savi jesü ta Fran isco Sú rez]. Así se ep íca q , en 8 ls jesü tas esp h es refü ad en Palermo felicitaro a las Cortes d Cád z p la proclamación de la Constitución». Unes afirmacions no exemptes d'un interressat d h t.

Sab m q e els jesü tes, d fo ma g a ral, eren em mics d l reg lisme, és a ð r, es d claraø n ch raris a l'ap icació d t o a p ítica q p eteg ra afirmar la primacia de l'Estat sobre l'Església, dins d'un àmbit no ben definit i conflictiu entre les jurisdiccions civil i eclesiàstica.³ Cm tam b sab m q els *col·legials majors* (aristò rates) eren p ñ ms als jesü tes i p rtid ris d l règ m p isid al. Dax n aq sta situació es cm p èn q la p ítica

³ Cal ð r q h h ú alg reü ars d la Com p ñ a q , d fo ma iid i d l, s'acm d ren al p n amen i a la pràctica reg listes: accep aren la in rm issió d l p r ciü l en ü stiø eclesiàstiq s. L'ex mp e més clar és el d l ch esso reial Fran isco Rá x g j esü ta reg lista. Veg u Olaech a (0 8 7 i Martín z Peñ s (20).

refo mista d' Carles III e n q u d la m a r i q a a b b t u a d d e t d i y - f o l a l a d r e n r l a b o r a c i a d l ' a l t a a d i n s t r a c i o (s e c r e t a r i e s d d s p t x i C o e l l d C a s t e l l a) , i a i k d r a m a j o p e s e n i a a l s m a n t e i s t e s (a m e n d b n g s i a d l l e t r a t s) , e n p r j u l c i d l s e l i t i s t e s c o l - l e g i a l s m a j o r s , ⁴ d c n r b a r l e s i n v r s i t a t s , i l ' e s e y m e n e n g a r a l , i d e p s a r e l s r e l i g a r s d l a C m p i j a . P e r t a n , s i d s d l a p r s p c t i x p i t i c a p d m e n e n d e l ' e p s i o d l s j e s u t e s c o m a m e s n a e x m p a r i d f o c a d l ' E s t a t s b e l ' E s g e s i a , d s d l ' p i c a m a n x s p o a r n a t u e n i c d a m a e n l a i v d d l s r e l i g o s o f o a g t a t s . E n a q s t t r e b l l , c m j a h m a s s e y l a t , e f i q m t o s d a s p c t e s , e l p i m e r , m e s e s t i l a t , i e l s e g e l l b t e n e l s c r i t e r i s q s e g i x l ' a m e a d h s t o i a d l e s e m o i a , u n c o r r e n t h i s t o r i o g r a f i c e n e x p a n s i o (Z a r a g o z a , 2 0 1 3) . I e s q u e e l s e s s e r s m a n s m e s s e n i a l m e n e m o i a l s , e s a d r , e s t e m d a t s d e m o i a , c m a r a l a p , l ' a l e g i a , l a t r i s t e s a i l a r a b a , l e s q l s s o e p e s s i a d n s e t i r i a i v t a b e . E l s h s t o i a d o s p m t r b r l e s e m o i a d l s e s s e r s h m a n d l u d s e n l a t i n a d l p p r d l s d m e n s d a r k u . P e r a i x e s i n t e r e s s a e s t i l a r - l e s d s d a p r s p c t i x h s t o i c a c m a f a c t o s x r i a b e s q f a m e n e n l a c d t a m a n . N o p m , d s , s e p r a r e l s e s d v i n m e n s d l p s s a t d l e s e m o i a d l e s p r s o s q e l s x n i v n e e n l a s e u c a r n . D e s d l m a t e i x m o m e n q x m i n c i a r a q s t a i a s t i g c i o e l s t r e p p e i t h e s t a t d r a i m p t a n i a e s p c i a l a l a p r t m a n , e s a d r , a l a t r a g e d i a p r s o l i c o l e c t i x , o c o p a t i x , d l ' e p s i o e l s e n t i r d l e s i v c t i m e s . A m b l a b n a t d a p o d i r e n l ' e p r i e n i a d l ' e x l i d l s r e l i g a r s b n d j a t s , t a m b h m b g e s t i l a r l a s e u i v d i l a r i a .

La història de la Companyia de Jesús és apassionant i, fins i tot, fasci- a n n . S e n t e , a h s t o i a r i c a i c m p e x , i b n s i n t u b e n a . E l s j e s u t e s e m h e s c r i t O ' M a l l e y (1 6 1 1 - 1 6 8 5) - h n e s t a t e s t i m a t s , p r o t a m b t e m t u s i d i a t s p r m b t s c a t o l i c s . M e n r e a e l s c o i d r a w n s a n s i s a v s , a l t r e s e l s v i e n c m a a t u e n i c s d m o s . L ' I n t i t u d l a C m p i j a c n i a s e n t a u n o d r e l i g o r e l l e x n i a d i r a t , p r o t a m b d f a m a t i c a l u m n i a t . I a i x o s ' h a v i s t , f i n s n o f a m a s s a a n y s , a m b l ' o b l i g a t s i l e n c i o l a m a r i g a c i o q a h n p t i t a l g t e d e g j e s u t e s p a m s o i v n l i a t s a l ' a n o m e n a d a T e o l o g i a d e l ' A l l i b e r a m e n t . I a r a m a t e i x e n e l p o n t i f i c a t d e l p p F r a n e s c e l p i m e r p t i f e x j e s u t a d l a h s t o i a , - a l q l s e l i h n d r e c d i x r e g s t o i c a i s b n i m p t a n s p r a l ' E s g e s i a c a t o l i c a i p r a l

⁴ Fo ma e n a m e n d f a c c i o p i t i c a , l a q l h i v a c a i g e n d s g a c i a a m b C a r l e s I I I : h a v i e n p e r d u t i n f l u e n c i a i p o d e r i f o r e n s u b s t i t u i t s p e r m a n t e i s t e s .

món no sempre del gènere dels sectors més reaccionaris de la cultura romana, dels moments inegables i dels altres episcopats.

En el capítol primer de aquest treball acompanyem el lector a la Compañía de Jesús: gènere si, primeres pressions, carisma i missió de l'orde. Peguem un bonic en el temps, i també episcopatium en el segle XVIII establim per edicte de filojesuïtes als Consells de la monarquia (*col-legials majors* que havien estat almans dels ignominiosos i burocràtics ja no tot en el reformapoltica i clivul, els quals eren vistes com a afectes a l'orde jesuític i, per això anomenats *terciaris*).⁵ Però després el regnat de Carles III es produïa ràpidament subtitulació de aquells per *manteistes* (començats als jesuïtes i partidaris de reformes en l'Estat). En aquest context de reestructuració i de canvis polítics, els avalots de l'època esdevinien manifestacions polítiques ials com ara el reformisme il·lustrat i les alçaments polítics i les lliçons que venien en canvi, no foren característicament isepolític i polítics en canvi, les reaccions antijesuítiques dels ministres reformadors i reglaments: tot i tenir la Compañía de Jesús a bons amics, també havia sabut ajustar-se a les exigències. Aquests canvis eren els ignominiosos de l'època i a l'abandonament de la voluntat de la corona el rei: els reglaments s'aplicaven a l'edifici i a la idiosincrasia dels reglaments de la Compañía de Jesús a sempre de fer arien el poder i l'ínter de l'Estat, per la seva obediència a la Santa Seu i, a més a més, eren seccions i reglaments de menys, i per això calia destruir-los. S'incien, després, a lliurar com ara els jesuïtes, que de semblava en un pèssim ió ferrog, la qual cosa és el suplenent de la majoria de l'episcopatium i hauria, afecte al gènere de la majoria, amb tants altres per les mitres.⁶

Amb la finalitat d'aclarir els motins del 1766, el 21 d'abril d'aquell any s'obrí un procés d'investigació i identificació, mitjançant una perquisició policial i secreta (oculta), per a esbrinar el que havia succeït. El fiscal Camarero estava més interessat a portar com a la responsabilitat dels jesuïtes en els afers, que tingueren lloc en molts indrets del territori peninsular, que a trobar els autèntics responsables d'aquests motins. El fiscal

⁵ *Terciari*, o afectes als jesuïtes, és a dir, laics pròxims i fidels a l'orde jesuïta, els quals eren considerats polítics de la Compañía de Jesús a començament de la cultura i calia aprofitar.

⁶ Cal tenir en compte que el seu nom antijesuïta de Carles III i de les polítiques l'incien de l'època. El poder dels ministres en el moment de les subversions antijesuïtes polítics és fonamental. Aquests eclesiàstics hispànics seran individus agraiats i fidels al monarca per les mitres. Vegu Egeu (1766). El poder real era mixt: temporal i espiritual (el rei tenia el poder eclesiàstic). Sobre el context de l'època i Patrici Reial, el moment de càrrecs eclesiàstics més importants, llegu Domènec i Ortiz (1766).

s'havia fixat en la Companyia de Jesús, i més que investigar de debò i depurar respaldats i d'altres, més a aconseguir cobrir la raó i la dignitat. El juny d'aquest any actuà de forma ja tan habitual: els testimonis de la investigació no serien triats i manipulats per a la Companyia, de tot es totes, de les més importants i de tots els mals de l'Estat. Amb el dictamen final del fiscal, ple de mentides, invents i exageracions sobre les actuacions dels jesuïtes, però amb el vistiplat dels còrners *tomistes*⁷ i *manteïstes* i de les aferrissats antijesuïtes, els ministres reformistes i reglides de Carles III prepararen l'expulsió dels religiosos de la Companyia. Els acords n'heretictes de l'ombria a la rebel·lió i de ser perillós enemics de la monarquia, també, de l'Església hispànica. El rei arribà a concloure-se que l'Institut ignasià era un terrible mal, tal com proclamaven els seus homes de confiança: un autèntic perill per a la pèmia i a la salut de la corona i incompromissible amb la traïció i l'odori.

En el segon capítol veiem com, a l'agost del 1765, tot estava a punt per a la fatal desgràcia dels fills espirituals de sant Ignasi de Loiola. Una decisió reial, sense apel·lació possible, en contra de l'orde més poderós i influent de l'Església, es donà a l'elit social i intel·lectual i intel·lectual i intel·lectual. Un institut religiós que havia estat un dels més importants i prestigiosos dels claustrals, implorava de l'edificació secular i s'oposava a l'Enllumenament. Els jesuïtes de la península d'Aragó serien sospesos i tinguessin en els seus col·legis. Tot i que sabien que algú cosa se'ls venia al damunt, el moment de la irrupció els portava en una revolta. Tot seguit van ser traslladats a Tarragona, embarcats a Saló i enviats als Estats Pontificis, però es trobaren amb la negativa del papa Climent XIII a cobrir-los. Explicarem com es vivien aquesta situació de rebuig i de ser dels interessos i parlarem del tracte del capítol Anònim de Barceloneta amb els religiosos i de les dificultats per a poder desembarcar-los a l'illa de Còrsega, primera destinació i presidi dels desterrats. Aquí, els fets van haver de malviure fins que el territori cors va ser transferit a França (tractat de Compiègne, 15 de març de 1768).

El capítol tercer ens acosta als tretze mesos de confinament a Bunifaziu (Còrsega), i el quart, als anys d'exili a Ferrara i a l'antic ciutat de l'Este, després de l'expulsió dels jesuïtes i dels altres.

⁷ En la pràctica del segle XVIII, els enemics dels jesuïtes eren anomenats *tomistes*: contraris a les penes dels i teòrics de fens de la Companyia.

emo i els, agendes pels p timen s ecònics i a p a ió q reb en els jesuïtes del govern espanyol, procedent dels béns confiscats a la Companyia de Jesús en els dominis del rei catòlic, era insuficient i el pagament, s' n , imp u l, situ ren els b d jats en a situació p icb ð ca mb t il fícil i alg clau caren i ab d ren l' o d . Les sech aritzaciõ x n ser el dramàtic corol·lari personal per a molts valencians, i els regulars fided ls al seu institut reliç ó x n v n e amb cç a , temen ð a sí ð a tam b la ð s s b u ió d la Cm p i a d Jesús p l n p ífex Climen XIV, eleg t en el ca lae d l 0 p rç d strü ra l' o d d sah Ig si. En aq sts cap tbs h m treb llat, d fo ma esp cial, els ð aris d ls reliç o s e p sats i altres p p rs, en fo ma d crò ca, q s' h n cõ era t a l' Arch m Rm am So ietatis Iesu. Es tracta d man crits escrits p ls jesuïtes d la p ó ncia d Arag d ls q als n cõ iæ m l'atu o ia. I és q era massa p rilló d iæ r el m escrit p rç el rei els h v a imp at silen i en la p agn àtica d e p sió Però els fo ag tats b ien reiv ð car la in èn ia d l seu o d i d r a cõ iæ r al mó a fets terrib es q els cam aren la v d . Cm b ap a Betrán (20) , cap o d h reco reg tan a la sea p òp a h stò ia cm a iæ trm en p p g ð stic cm la Cm p i a d Jesús .

El cap tb ciç en situ en el mm en més ð fícil i tram àtic d l'In - titut d la Cm p i a. Quan el p p Gag a lli siç el b eu ð ek in ió d l' o d jesuïtic, el 2 d jh ib d l 3 als reg ars p o crits els esp rax a v d trista i miserab e p r a alg –la major ia, p íem ð r– i ch - tu almen trim fan p r a altres p r als més p ep rats i in el·lectu lmen b illan s. Els p res jesuïtes sp imits x n h e r d v n e cm a sacerð s sech ars, és a ð r, sen e v d cm ñ tària i sen e la stõ an jesuïta. Desorien ats emo i lmen p l fet d p rtàç r a n o d reliç ó ek iç t ca - ñ camen , se sen ien v ctimes d a p rsecu ió cru l i la x n sb imar identificant-se amb Jesús en la seua Passió. El preposít general dels jesuïtes, el P. Lorenzo Ricci, fo tan at al castell d Sah 'Ag lo on mo í (Co alli, 0 . Men restan , el rei Carles III p emiaæ el seu amb iæ d d x n la Sah a Seu el mn cià Jo é Mõ n amb el títb h liari d cm te d Flo id b an a, p r hax r acõ eç t d l p p Climen XIV la sp essió d l' o d jesuïtic mitjan an les sea s cap citats d p m àtiç s i ek tõ es mañ b es de persuasió. El breu supressor va anar aplicant-se sense dificultats, excep e a Rú sia i a Prú sia. És més, a la Rú sia Blan a la Cm p i a es x man en r i x sb eiv n e stõ a el ç rn d cin v caris g a rals, g àcies a la tenacitat de l'emperadriu Caterina II i dels seus successors, fins al 1820.

Com en em el capítol sisè i en començar de predicar la situació dels jesuïtes a Gènova, a Bèrgam i a Ferrara per la irrupció dels rebuïonaris francesos, el 1600. Així i fer que Carles IV acceptara els religiosos expulsats en els seus dominis, el 1601. Però el rei no donava resposta foren novament expulsats, en resposta al breu pontifici *Catholicae fidei*, del papa Climent VIII el 1602 en el qual la veu de Veàcia donava a reconeixia oficialment l'existència de la Companyia de Jesús a l'imperi dels tsars. Els jesuïtes havien començat a arribar en grans quantitats a Rússia i emigrants, amb el suport de Roma. Un segon més, els prejudicis antijesuïtics havien augmentat més que els sentiments humanitaris. Eren temps difícils per als jesuïtes en el seu intercanvi italià: la Rebuïció francesa i les inquisicions a la península Itàlica amb el d'antimperialisme, el canvi de marxes, la guerra de França a la península Ibèrica que també els afectà, l'obligació de fer el jurament a la Constitució de Baïona i al rei Josep Borbó, el 1609. Malgrat les amenaces de castig, algunes jesuïtes no van voler jurar: no per la seva fidelitat o lleialtat a la casa de Borbó, sinó perquè consideraven que aquesta carta atorgada era contrària a les premisses i llibertat de l'Església. D'altres sí que acceptaren el jurament.

Si no hi ha de fet la Companyia, no altre la refer. Què stió tractem en el capítol setè. Algunes castellan, com ara el premarcal Lluís de Batlló i (1607) i, per exemple, com que la Companyia havia estat abdicada amb ignominia, no havia de ésser restitució amb títol i amb restriccions, sió amb llibertat i majestat» Com a resposta a l'excitació de l'ordre, i anant-se als esdeveniments, es feren dos «soletats» (Companyia de la Fe de Jesús i Companyia de la Sagrada Companyia de Jesús) que pertanyen en reconstruir la glòria» Com a Companyia, tot pensem que pel camí indirecte es podia assolir més fàcilment la restitució de l'antiga Companyia de Jesús. Però així no era precisament el pensament del bisbe jesuïta aragonès Josep Pigotelli, sempre partidari de la «independència» i autèntica Companyia, i fou qui abonà el camp per a la restauració definitiva de l'ordre jesuïtic gènere (Ferrer Ben meli, 2017).⁸ Derròt a Nàpols, i que van a-nàpols després de la supressió l'estiu del 1603 els jesuïtes van rebre la bula del papa Climent VIII *Sollicitudo omnium ecclesiarum* que restablí la Companyia de Jesús a tot el món. Així i ser

⁸ L'orde antieuropeu, no separat de Rússia, com pertany a el rei de Nàpols, no gènere a la margina dels vicaris generals de Portugal.

llegí d p r mæ ep Cristallid en a cap lla d la Casa Pró essa d l Gesù d Rm a i en p esè n ia d l p ífex Aik q d x d rg t el b eu ð ek incið Climen XIV.

L'ò de d san Ig si h ív a rea scu en el clima cñ rarevb u ia ri d l'En p d l Cg és d Viena i d la San a Aliaq a p r d cisió ð n p p i p r in ernessò ð altres mæ rqu s. La restan ació g n ral d l § esteñ a a to l'ò b catb ic la restitu ió d l'In titu d la Cm p ÿ a q Rm a h ív a co eíd t a l'Imp ri ræ el 0 i al reg de les Da s Sicílies el 0 Da- x n l'ah lad n ícia d la restan ació d ls jesü tes, la citu at d Valèn ia x ser d les p imeres a d man r al rei Ferran VII el restab imen d l'In titu ig sià. A terres h sp ñ q s, la reh b litació d la Cm p ÿ a d Jesús es p ð sò b a n règim ab b u ista i l'ò d q ð marcat amb aq st estig- ma, n seq l o marca id leb e t a restitu ió s'ajæ tax de man ra p en en el cñ ek p ític en p u d sp és d la caig d Nap eó Sb e el restab imen d l'ò d d ls jesü tes, escriu Man l Rew lta (0 0 , a atu o itat en l'estü ð aq st p ríd , q s e h zo cñ criteris reg - listas, al ig l q la ep sió [] La ð feren ia estab en q el reg lis- mo q p rjü có a la Cm p ñ a en tiemp d Carlo III, la fao ecía en tiemp d Fern d VII» El p imerg p d jesü tes x arrib r a Valèn ia a p in ip s d d semb e d l § L'l d jlu ib d l'ay seq n aq sts reg - lars o p v n el Semia ri d Nb es d San Ig si, i el § d l mateix mes p en en p sessió d la Casa Pró essa, amb categ ia d cb ·leg . En can- í , p rò a Gaíl a les cò es n x n ser g n fàcils p r als jesü tes restan ats, p r tal cm ací en p g rien amb el p ob ema» d ls escb ap s, p seíd s leg ls d l'an ic cb ·leg -ñ v rsitat jesú tic.

En el cap tb í tè, q és el d rrer, d m a cò iæ r l'estat d la Cm - p ÿ a d Jesús en el seq e XVIII al País Valen ià, n l'ò d teñ a n cen- tres: n a Gaíl a t a p imera ñ v rsitat jesú tica; n casa p ó essa, n semia ri o interna t d h es i n cb ·leg a la citu at d Valèn ia; n ñ - ciat a To ren , i q tre cb ·leg s rep rtits a Orib a, Alacàn , Oh ig n i So- g b En v sp es d l'ep sió h h ív a n to al d 0 jesü tes al territo i x len ià. Els reh ars x n ser emb rcats a Salp tret d ls més d licats d saltu , d ls n ícis i d ls p ocn ad s. Aqæ sts d rrrers x n h v r d q - d r-se n messò p ræ h ív en d d r cm p e d la situ ció ecò n ica d les seu s resp ctiv s cases o cm ñ tats, p rò a l'ò tb re d l 0 x n ser cü ts, jñ amen amb els ñ cis resisten s i alg malalts recp - rats i rectò s, a Cartag n . Ací x n ser emb rcats p ræ acm p ÿ ren els seu g rman d relig ó a l'ex li. Tamp n h m v lg b id r-æ d ls reh ars x len ian q es trb v n en altres p ó n ies jesú tiq s. En

aq st cap tb tamé tractem les co eü èn ies d l'ep sió d ls jesü tes, sb eto en l'en eg men al País Valen ià l'ag u d ls escb ap s, la fu - d ció semia ris co iliars, e l fracàs d n refo ma ed atia ,e tc.

Ab n d l'ep sió, els jesü tes d la p ó n ia d Arag h iv en in ciat n acn at i rig ós mió ment d reu ció m an sta i erü ta s eü ren l'estela d ia d per Greg i Maian a Valèn ia i p r Jo ep Fin stres a Cer- ra- q els cb ·lo à en la p eemià n ia clu tu al en l'èk li itàlic. Aix , els reh ars x len ian i catalan es x n ù stiü r p r la seu erü ció i p r les seu s creació s en les cièn ies i en les lletres; tamé p l seu b rtm isme als co ren s clu tu als en p us i p r la seu ràp d ad p ació a l'amb en italià d alesh es. Sb e la irrp ió d ls jesü tes catalan rag so ° en la Itàlia d l seü e XVIII, escriu Miq l Batllo i (19 b: Ø m àk m esp cia- lista d la h stó ia clu tu al d ls jesü tes h sp ñ cs ek liats a Itàlia- q els x len ian e s ù feren iaren d la resta d ls d Esp x p r llm reu d cultura filosòfica i per una moderna actitud historicocrítica en el camp de la literatn a» I és q , d sp és d l cb p d la sp essió d l'ò d (Ø , els reh ars p oscrits n es d ia ren acü a r i x n man èn r la seren tat i l'ànim. Malgrat les nostàlgies i les dificultats –físiques o mentals– seguien treb llan en n ambien aliè i n semp e acb lid . La majó ia x n ten r la sort de veure publicats els seus treballs de filosofia, teologia, lingüística i h stó ia d la literatn a, i alg estig ren b rts a ù alg r amb les Llm s. Els eü esuïtes a m en ts abati- il·ls trats valen ian i catalan , i també italian , mercés a la seu saiv esa, erü ció co tàn ia i tenacitat, x n sab r lab ar p r a in o p ar a la Il·ls tració cristian els elemen s més accep a- b es d l'en icp ù sme (Batllo i, Ø b i Ø b).

Amb les man h d s, els h d jats m és p tañ n p n amen s al cap i sen imen s al co q n b ien q s'esx ïren Ten en la memò ia i el d sig ù escrin e el q els h iv a to at vin e i la seu ritat. No es d ia - ren emmü r p r les o d es reials i, en o atjats p ls seu sp rios, cm p - laren in o mació p r a h stó iar la Cm p ü a d sterrad d ls dh ïn s d Carles III. Co cien s q aiò n els estax p rmès, p rü , cm ja h m ap at, el rei els h h iv a p h b t, escriü ren en el secret més estricte, d s d la clad estiñ tat i l'an mat h h iv a la p q la co t els castig ra amb la p rd d la p n ió q els era tan a cessària p r a p r iv n e. Per

⁹ Fem seriv r aq st terme p rü es tracta d relig ó s d Arag i catalan e atalan d Catalu , d les Illes Balears i d l País Valen ià, catalan d lleü i d n ció en en n aq esta en co ep e d arrels clu tu als. Batllo i (Ø b) i Beñ tez (Ø h n u ilitzat tamé el terme *catalanoaragonesos* p r a d sig r els jesü tes d la p ó n ia d Arag

aiò els seus ò aris i iteratn a memò ialística— i les crò q s cò titu i-
 x n un testimò imp escid b e, i p eciós, tan d les seues ep rièn ies
 cm d ls sen imen s q els ss citax el d o ó ek li. Llegir aq sts relats
 i les cartes p ivad s és eid n ar-se en h stò ies p rticl ars p ea s a e ssar
 d sita cin p rna ls. La lectn a ea in rd ix en els p b emes, en les
 trib acio i en les traç d es, en la h stò ia d l'ep riència i v scd i en
 les dificultats quotidianes, que al capdavall estan en la base dels problemes
 g n rals d la Cm paix a, h d jad p imer i ek iñ d d sp és. I, a més
 a més, en f ereix n les claus p r a d sk frar mb ts in errg n s. Per als
 d sterrats, els ò aris eren la sea memò ia i, p r tan , a fo ma d estra-
 tèg a cò ra l'm b a d l'b it. Si aq sts tek s só p o elq n s p r si
 mateis , també sb en ser mb t sh ectis . Però cm b asseg a Mañ l
 Reu lta (0 3 , la in en ió ap è tica d ls ò aristes en d fea a d la
 Cm p iñ a e stà rejñ d amñ a e racitat d ls relats.

Cm h m iñ cat al p in ip , h m b g recp rar la e u d ls iñ x n
 ser ep triats i silen iats. Per aiò tan bo p cm en en a lleg r aq sta
 b a, e n an q h m d ia t p rlar els p o ag stes. Vb em q sig n ells
 iñ ea cò en l'ek li i v scti en carn p p a; q ea tran meten les sea s ex-
 p rièn ies; q e ea d tallen è sen ien i qè p n a e n en aq lls mm en s
 d fícils, i cm tran cò ria la sea q iñ anitat. Perq cal cò ix r d p i-
 mera mà la i d ò ària en l'ek li, les i v èn ies p rna ls, els sen imen s i
 les emo io , i les circum stàncies ek remes q afectae n i trasb lsaen la
 sea i d . Iñ scti ib emen , só è stin s d g s d ten r en cm p e. En
 definitiva, cal escoltar els jesuïtes amb les seues pròpies paraules a la llum
 d les p eg es fo ml ad s d s d l cò ixemen h b l d la h stò ia.

Malan ad men , n to es les crò q s d ls ep triats s'h n cò era t.
 Per ex mp e, el jesü ta Jo n Ad és i Mo ell, a tu al d la i v la d Plañ s
 (el Comtat)—escriptor enciclopèdic i prolífic, que es convertí en una de les
 figures centrals de la cultura hispanoitaliana i, per tant, de la cultura europea
 d la seg meitat d l seg e XVIII,— d ant el seu p esiñ a Cò seg escriu
 n relat, en n eleg n íssim llatí, sb e el calamitò i v atge d ls jesü tes a
 l'ek li. Aq sta b a q d iò ò ta i seg amen p rd (Fa n es, 0 2
 i Dm iñ z Mb tñ 3 .

Hem p[ro]seguir les p[er]judicades dels h[er]etjats, en forma de cròniques, com la del jesuïta g[ra]u Vicen Olcin,¹⁰ la del saragossà Blai Larraz,¹¹ i els relats dels autònoms religiosos de la Com[un]itat de l'antiga p[ro]uíncia jesuïtica d'Aragó.¹² Una t[er]cera q[ui]ta, com hem dit, tenen el x[risti]anisme testimoni dels h[er]etjats i no ser víctimes. També ha estat especialment important per als treballadors d'Isidoro Pineda i del Immaculat Ferrández Arrillaga sobre la llargua sèrie de testimonis dels crims que formen el diari del P. Manuel Laguna de la p[ro]uíncia de Castella. Aquest jesuïta castellà exiliat escrivé, i a partir d'aquí, les seues vivències i les notícies que rebia o coneixia dels seus compatriotes. Es tracta d'una narració que té a parlar l'objectiu d'informar i històrica de les tribulacions de la p[er]seguida Com[un]itat de Jesús i de fer arribar la seua informació i història. També cal esmentar el diari del P. José Francisco de Isla, editat pel príncep d'Essoualacán i Enrique Giménez López. Tot p[er] s[er] que, constitueix un magnífic repertori de fonts imprescindibles per a conèixer els sentiments dels h[er]etjats durant la seua desgràcia i la persecució entorn de Tamateix aquestes tres obres clau si anem més enllà i arribem a qualsevol que era massa perillós treure el silenci i imp[er]at per la rei.

Com a històriador, hem mirat d'ep[er]icar amb rigor els fets per tal de situar-los en el marc temporal i així com per edificar els mil·lennis. Ha estat necessari, després, establir la dimensió política de tot p[er] s[er] que seua e[st]ra[te]gia o litar el trenament b[er]tu al dia s[er] trajectòries i tals amb què, per s[er], els seus p[ro]p[ri]os ag[en]tes creien treballar i eixir de p[er]ill de la p[er]secució i estava tan socialment i lectura i escriptura la seua seua p[er]p[et]uació. Tot d'ells es veieren imp[er]lits primer a la informació i després al descomert

¹⁰ El P. Olcin té a forma correcta de aquest con[tra] és Olcin – escriu a crònica sobre l'ep[er]ició i l'exili dels jesuïtes de la seua p[ro]uíncia, però aquest de sap regé de l'Arx[iepiscopat] de Sarrià de la reu[er]ència i social del [?] El títol era: *Festiva relación de los trágicos sucesos acaecidos a los Jesuitas de la Provincia de Aragón desde el día de su Arresto hasta el día de su establecimiento en la ciudad de Ferrara*. Gràcies als beneficis del P. José Pignelli, que a través de algun paràgraf de les memòries d'Olcin abans que de sap reger en el [?] de m[er]caderia i no més el desterrament dels jesuïtes a l'encarceració, per la p[er]manència d'aquest jesuïta de Grog (el Comtat). Vegu March [?] [?] i Noailles [?]. També pel llegir Demínguez Martínez [?].

¹¹ La crònica del P. Larraz, que narra l'èxode forçat dels jesuïtes de la p[ro]uíncia d'Aragó la p[er]m[et] l'legir a Beñtez [?]. Més endavant i més de talls de l'obra i del seu autor.

¹² *Archivum Romanum Societatis Iesu* (diària editada avançat, ARSI), Aragó 3 *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*. També del mateix arx[iepiscopat] Aragó 3 *De exilio Provinciae Aragoniae Societatis Iesu et de aliis rebus eiusdem Societatis post generalem suppressionem*.

de l'expatriació forçada, amb dures proves físiques i morals, i finalment a l'agència i a la pèrdua de la expressió del seu deure religiós. Però també a la resistència davant l'èxili i la jorja per la restitució del seu institut religiós.

La Maria Alta. Pasquell Floid, 20

ABREVIATURES

AGS	Arch G en ral d Simancas
AHL	Lò b ak Artk b - Arch v H istó ic d L b a
AH MV	Ark uH istò ic M n cip l de Valèn ia
AHN	Arch h istó ic N aci n l
AHSIC	Arch m Histò ic m So ietatis Iesu C atal n ae
AMA	Ark uM n cip l ò Alacàn
AMN	Arch d l M s ed N a r l
AMO	Arch M n cip l d Ori h a la
ARSI	Arch m R m am So ietatis Iesu
ARV	Ark u l Reg d Valèn ia
ASC FE	Arch v S tó ic C m a le il Ferrara
ASDF	Arch v S tó ic D io esan il Ferrara
ASF	Arch v il Stat il Ferrara
ASUF	Arch v S tó ic d Il'Un versità il Ferrara
BCA	Bib ito eca Cm n le Ari o tea
BCCC	Bib ito eca d l Cb ·leg C o p Ch isti
BHUV	Bib ito eca Histò ica d la Un v rsitat d Valèn ia
BNE	Bib ito eca Naci n l d Españ